

**Дерід І. О.**

*кандидат економічних наук, доцент,*

*доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії  
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

**Телиженко А. В.**

*студент*

*Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

**Derid Iryna**

*Candidate of Economic Science, Associate Professor,*

*Senior Lecturer at Department of International Business and Economic Theory*

*V. N. Karazin Kharkiv National University*

**Telyzhenko Alona**

*Student*

*V. N. Karazin Kharkiv National University*

## РИЗИКИ КРАЇН В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

**Анотація.** В роботі розглядається різні підходи до розуміння понять політичного ризику та ризику країни, робиться спроба довести право на існування усіх підходів, що пропонуються дослідниками. Авторами розкрито варіанти аналізу ризику країн, які застосовуються різними агентствами. Найчастіше вони використовують комбінований кількісно-якісний підхід. Проведено кореляційний аналіз виявлення залежності між рівнем ризику країни та експортною квотою, зовнішньоторговельною квотою та припливом прямих іноземних інвестицій. Результати дослідження у виборці країн виявилися неоднозначними, що викликало необхідність розгляду інших факторів, що впливають на вибір країни для міжнародного бізнесу. Розглянуто методи управління та пом'якшення ризиків у міжнародному бізнесі. На корпоративному рівні застосовують перевірку іноземних партнерів, створення міжнародних стратегічних альянсів та спільних підприємств, складають чіткі контракти, застосовують хеджування та страхування. Страхування політичних ризиків є складною і ризикованою процедурою, тому його здебільшого здійснюють спеціалізовані агентства при міжнародних організаціях та урядах.

**Ключові слова:** міжнародний бізнес, ризик країни, політичний ризик, оцінка ризиків, управління ризиками, рейтингові агентства, відкритість економіки, прями іноземні інвестиції, страхування політичних ризиків.

**Вступ та постановка проблеми.** Ризик є невід'ємною частиною будь-якої діяльності, але особливого значення він набуває під час ведення міжнародного бізнесу, в тому числі при здійсненні інвестиційної діяльності закордон, оскільки до традиційного ризику підприємництва додається ризик іноземної країни. Ризик може набувати різного характеру залежно від того, що є його основою: економічна, політична, фінансова чи будь-яка інша складова. Для успішного бізнесу необхідно враховувати усі фактори. Трактуючи ризик в контексті ведення міжнародного бізнесу, ми спираємось на поняття ризику країни як на інтегральний показник. Він використовується для оцінки безпеки ділової активності на зовнішніх ринках.

Оцінка ризиків країни є важливою передумовою під час вибору місць для міжнародного бізнесу, особливо, якщо планується здійснення інвестицій. При цьому суб'єкти міжнародного бізнесу можуть визначити, наскільки ці ризики здатні вплинути на їхній бізнес, і яких кроків вони можуть вжити для управління або пом'якшення цих ризиків.

В сучасних умовах пандемії COVID-19 та подій, що відбуваються конкретно в Україні, поняття ризику стало невід'ємною частиною життя. Будь-яка необдумана дія суб'єкта міжнародного бізнесу може призвести до руйнівних наслідків. Розуміння ризиків країн як таких та раціональний підхід до їх оцінки є важливим інструментом для ефективності ведення міжнародного бізнесу та для мінімізації негативних наслідків. Тому зараз актуальність питання дослідження ризиків країни знаходиться на своєму піці.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** В основу нашої публікації лягли дослідження ризиків країн, які

проводяться міжнародними рейтинговими та страховими агентствами: Coface, Marsh, Standard & Poor's Ratings Group, Allianz Trade, MIGA та інших. Також питанням країнних ризиків займаються такі дослідники як D. Conklin (дослідження способів аналізу та управління ризиками країн), E. Clark (термінологія та історія дослідження поняття ризик країни), B. Keillor, W. Hauser, A. Griffin (взаємозв'язок політичного ризику, національної культури та стратегій залучення прямих іноземних інвестицій), Д. Демчук (поняття та види політичних ризиків), Д. Нечкін (еволюція поняття політичний ризик), М. Нарішкіна (методи оцінювання політичних ризиків), Д. Сусанов (ризикі країн та методи його оцінки) та інші. Таким чином, панує багато дискусій щодо визначення поняття ризик країни та щодо його ототожнення з поняттям «політичний ризик», але загальноприйнятого трактування все ще не існує.

**Метою** нашого дослідження є визначення впливу ризику країн на міжнародний бізнес.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення наступних **завдань**: визначення сутності понять ризику країни та політичного ризику, вивчення різниці та взаємозв'язку цих понять; аналіз методів дослідження та оцінки ризиків країн; визначення взаємозв'язку між ризиком країни та ступенем відкритості економіки; визначення взаємозв'язку між ризиком країни та прямими іноземними інвестиціями; аналіз підходів до управління міжнародним бізнесом в контексті наявності країнних ризиків.

**Результати дослідження.** Міжнародний бізнес – це складна система взаємовідносин між суб'єктами різних країн. І, починаючи будь-яку діяльність, суб'єкт міжна-

родного бізнесу, має на меті задовольнити свої потреби та інтереси. Щоб досягти цієї мети, суб'єкт має прийняти певні рішення, які включають в себе аналіз ситуації та складання плану дій. На цьому етапі актор і стикається з поняттям ризику [1, с. 249]. Існують сотні факторів, які можуть вплинути на теперішні умови діяльності та на подальший хід подій: це політичні, економічні, соціальні фактори, фактори, що пов'язані з валютою та інші. Ризик у загальному своєму розумінні – це вірогідність появи перешкод, що можуть виникнути у разі настання несподіваних подій та негативно (чи інколи навіть позитивно) вплинути на подальший хід подій.

Ризик країни – це інтегральний показник. Наразі не існує його загально визнаного трактування. Головна особливість ризику країни полягає у тому, що він, як багатомірне поняття, включає велику кількість різних параметрів, від політичних до соціальних [2, с. 112]. Вивчення ризиків країни необхідне для розробки альтернативних сценаріїв: невизначеність може залишатися, але її можна трансформувати в заплановану невизначеність, без несподіванок і з планами на випадок непередбачених обставин [3].

За одним із підходів, під ризиком країни слід розуміти ризик фінансових збитків у процесі ведення міжнародної діяльності, який визначається як поточними, так і майбутніми умовами в зарубіжній країні та ступенем впливу цих умов на можливості клієнтів та контрагентів з цієї країни відповідати за своїми зовнішніми зобов'язаннями [4, с. 27].

При аналізі поняття «ризик країни» важливо диференціювати близьке до нього поняття – «політичний ризик». Деякі автори розглядають політичний ризик як некомерційну складову ризику країни, його основний компонент, інші – як самостійний напрямок оцінки загроз. За першого підходу комерційний компонент ризику країни дещо деталізується і поділяється на ризик неплатоспроможності та трансфертний ризик (ризик неконвертованості валюти). Що ж стосовно політичного компоненту, то він підрозділяється на макроризик, що відрізняється масштабом впливу на всю країну, та мікроризик – ризик, що торкається певної галузі тощо [4, с. 28].

Група авторів визначає поняття політичного ризику як нестабільність у діловому середовищі через політичні події. Це такі події, що створюють певні обмеження для діяльності та можуть призвести до втрати контролю над власністю інвестора. Деякі автори стверджують, що політичний ризик – це певна невизначеність середовища. Ф. Рут, професор Університету Пенсильванії, в свою чергу, акцентує увагу на різниці між невизначеністю та ризиком, адже ризик може бути спрогнозованим, в той час як невизначеність неможливо прорахувати наперед. Інші вчені також підтримують цю думку та додають, що говорячи про ризик, ми можемо передбачити вірогідні результати, а невизначеність супроводжується неможливістю уявити усі можливі наслідки події [2, с. 114–116].

За однією з існуючих класифікацій політичний ризик можна поділити на легально-урядовий, коли основою ризику є планові зміни у політичному процесі (наприклад вибори), та на екстра-легальний, коли його основою є події, які непідвладні владі (наприклад тероризм, війна, революція). Політичний ризик є складним поняттям та може розглядатись як збоку втрат та неприємних наслідків, так і збоку отримання зисків в результаті політичних рішень, що впливають на результати діяльності закордоном. Однак, інвесторів все ж більше цікавить аналіз політичного ризику не з метою отримання вигоди, а саме з метою мінімізації втрат [5, с. 44].

Ті автори, які розглядають політичний ризик як синонім до поняття ризику країни, розуміють політичний ризик

досить широко. Зокрема Ч. Нерт розглядає політичні ризики через призму загального інвестиційного клімату в приймаючій країні, що складається з двох компонентів: ділового середовища (адміністративні та соціально-економічні параметри) та політичного клімату [2, с. 117].

Такий підхід має право на існування, адже в кінцевому випадку, саме дії чи бездіяльність уряду, а отже політичний процес, формує макросередовище функціонування бізнесу. Зокрема, на користь підходу, який розуміє політичний ризик та країновий як синоніми, слугує методологія аналізу політичного ризику ряду міжнародних організацій. Наприклад, міжнародна страхова компанія Aop, яка щорічно розробляє карти політичного ризику, використовує такі критерії його оцінки: конвертація валюти, закони та ефективність влади, політичне втручання (експропріація, націоналізація), політичне насильство (можливість війн, страйків, повстань, тероризму), одностороння відмова від виплат за фінансовими зобов'язаннями, розрив ланцюга постачання (проблеми у русі товарів та послуг між країнами), ризик ведення бізнесу (складнощі в реєстрації бізнесу в певній країні, проблеми із приміщеннями, отриманням позик, пересуванням товарів через кордон), вразливість банківського сектору (знаходження банківського сектору у кризі, недостатня капіталізація ...), ризик фіскальних стимулів (ризик нездатності уряду здійснювати ефективно управління шляхом використання фіскальних інструментів [6]. Цей набір критеріїв явно виходить за межі вузького розуміння політичного ризику як лише складової ризику країни, і вказує на розуміння політичного ризику та ризику країни як синонімів. Таким чином, користуючись інформаційними джерелами щодо політичного ризику чи ризику країни, спочатку слід з'ясувати підхід авторів до розуміння цих понять.

Маючи намір вести роботу закордоном, рішення інвестора/компанії про вибір країни є зваженим і пов'язаним з аналізом ризиків за різними країнами, що дозволяє обрати ту, що має найсприятливіші умови, у той час як функціонування компанії на національному ринку не потребує такого вибору. Однак високий ризик власної країни може сприяти розвитку бізнесу закордоном.

Ризик країни зазвичай відноситься до ризиків, що виникають через різноманітні національні відмінності в економічних структурах, політиці, соціально-політичних інститутах, географії та валютах. Джерел ризику країни доволі багато і вони різноманітні [7, р. 8].

У більшості своїй автори пов'язують ризик країни з малорозвиненими країнами чи з тими, що розвиваються. Однак важливо підкреслити той факт, що ризик країни існує незалежно від економічного розвитку держави. Правильний механізм аналізу ризику країни допомагає визначити та виміряти потенційну можливість впливу усіх вищезгаданих видів ризику країни на очікувану прибутковість транскордонної операції.

У світовій практиці методи дослідження та оцінки ризиків країни варіюються через існування великої кількості рейтингових агентств, кожне з яких використовує свій підхід до аналізу ризику. На основі підходів, що використовуються агентствами для рейтингової оцінки, можна виділити 3 групи оціночних методів дослідження ризику країни: кількісний (економетричний метод та метод численних критеріїв), якісний (використовується як доповнення до кількісного) та комбінований. Класичними методами для якісної оцінки політичного ризику є методи «старих знайомих» (old hands) та «великих турів» (grand tours). Тут також застосовується метод Дельфі, як найбільш систематичний якісний метод. Кількісні методи вважаються неефективними в міру того, що ґрунтуються

на обмеженій кількості підвидів ризику, а спроба пристосувати кількісну шкалу ризиків для міжнародних порівнянь наштовхується на галузеву орієнтованість більшості ризиків країни [8, с. 168]. Саме тому найчастіше використовується комбінований кількісно-якісний підхід. Більшість методів ранжування країн стосовно інвестиційної привабливості полягає у тому, щоб оцінити країну за певним критерієм, надаючи йому певну вагу. Далі отримані показники за країнами ранжуються, створюючи рейтинг країн [5, с. 44].

В рамках комбінованої оцінки політичних ризиків в їх широкому розумінні активно застосовуються макросоціо-політичні моделі. Такі моделі використовуються, як правило, з метою дослідження широкого комплексу соціальних, політичних, ідеологічних та економічних факторів, що впливають на зміни, що відбуваються у політичних процесах та явищах. При цьому, незалежно від наявності певного зв'язку між політичною нестабільністю та економічними показниками, основний акцент робиться на вивченні переважно політичних змінних [9].

Кількість служб, що займаються оцінкою ризиків та створюють карти ризиків, неймовірно велика. Часто ці служби представлені міжнародними страховими та консалтинговими агентствами. Кожні з них мають свої критерії для аналізу і в більшості своїй ризик країни оцінюється на основі оцінки певних його складових. Перейдемо до аналізу методів оцінки ризиків країни конкретних агентств.

Soface – це кредитна страхова компанія, яка присутня в 100 країнах світу, і є еталоном у страхуванні кредитів та управлінні ризиками. Soface щоквартально публікує свою оцінку ризиків у країнах у вигляді карти. Аналіз ризику країни Soface дозволяє компаніям оцінити середній кредитний ризик (ризик дефолту) в певній країні та оцінити загальну якість бізнес-середовища в країні, до якої вони хочуть експортувати товари чи послуги. Оцінка базується на економічних, фінансових та політичних даних. Це безцінний інструмент, який показує потенційний вплив країни на фінансові зобов'язання бізнесу. Унікальна методологія оцінки побудована на макроекономічній експертизі, оцінці бізнес-середовища та мікроекономічних даних. Таким чином, компанія присвоює рейтинг кожній із 162 країн, які вона аналізує. Використовується вісім рангів у порядку зростання ризику: A1, A2, A3, A4, B, C, D і E. Кожен ранг на карті зображено кольором від зеленого – низький ризик, до червоного – найвищий. Аналізуючи карту ризиків країни компанії Soface, можемо зробити висновок, що країнами з найменшим ризиком є Норвегія, Люксембург та Швейцарія. До країн з найвищим рівнем відносяться Північна Корея, Зімбабве, Лівія, Афганістан, Іран, Куба, Венесуела та ряд інших країн Африки та Азії. Україна, на жаль, на початок лютого 2022 року знаходилася на одному рівні з більшістю країнами Африки та здобула оцінку D – дуже високий ризик [10].

Компанія Marsh є глобальною провідною фірмою з надання професійних послуг, що займається страховою брокерською діяльністю та управлінням ризиками. Офіси розташовані більш ніж у 130 країнах світу. Свої дані щодо ризику країни компанія відображає також у вигляді карти. При цьому, загальну картину по країні це агентство називає саме політичним ризиком. Рейтинг надається для 197 країн за дев'ятьма показниками, що стосуються безпеки, торгівлі та інвестицій: ризик розірвання договору; економічний ризик країни; неконвертованість валюти та ризик переказу; ризик експропріації; правовий та нормативний ризик; суверенний кредитний ризик; ризики страйків та громадських заворушень; ризик тероризму;

ризик війни та громадянської війни. Рейтинги оновлюються щомісяця і коливаються за шкалою від 0,1 до 10, де 10 означає найвищий ризик, а 0,1 – найнижчий. Загальна карта ризиків не складається, а публікуються окремі карти за кожним індексом. На січень 2021 року Україна за ризиком війни оцінювалась в 6,5 з 10 [11].

Standard & Poor's Ratings Group (S&P) належить до трійки найвпливовіших міжнародних рейтингових агентств. Компанія визначає ризик країни як широкий спектр економічних, інституційних, фінансових та юридичних ризиків, які виникають у результаті ведення бізнесу з певною країною. Методологія оцінки включає оцінку 4 під-факторів: економічний ризик, інституційний ризик, ризик фінансової системи, ризики культури платежів та верховенства права. В свою чергу, кожний під-фактор оцінюється за такою шкалою від 1 до 6, де 1 – це дуже низький ризик, а 6 – дуже високий ризик. Для загальної оцінки ризику країни потрібно пройти 4 етапи: оцінка кожного з 4 окремих під-факторів; об'єднання під-факторів як середнє з чотирьох факторів, щоб отримати попередню оцінку ризику країни; коригування та округлення за спеціальною системою; фінальна оцінка ризику за шкалою від 1 до 6 [12].

Компанія Euler Hermes, яка з 2022 року здобула нову назву Allianz Trade, є світовим лідером у страхуванні торгового кредиту і визнаним спеціалістом у галузі ризику країн. Методологія оцінки ризику країни складається з двох елементів: середньостроковий рейтинг та короткостроковий рейтинг. Середньостроковий рейтинг вимірює три складові: макроекономічний рейтинг, рейтинг структури бізнес-середовища та рейтинг політичного ризику. Тут оцінка здійснюється за шестирівневою шкалою від AA до D, в якій AA є найнижчим рівнем ризику, а D – найвищим рівнем ризику. Короткостроковий рейтинг визначає більш безпосередні загрози: індикатор фінансових потоків та індикатор циклічних ризиків. Він вимірюється за чотирирівневою шкалою від 1 до 4, в якій 1 – це найнижчий рівень ризику, а 4 – найвищий. На карті ризику країн становище України таке саме, як і у рейтингах інших компаній. Україна має високий рівень ризику – D4, тобто такий же рівень, що й Білорусь, більшість країн Африки, Середньої Азії, деякі країни Південної Америки та інші країни. Норвегія як завжди займає сходинку AA1 – найнижчий показник ризику. Північна Америка, Скандинавія та частина Центральної та Західної Європи – також мають низький ризик [13].

Оцінка ризиків відбувається щоквартально. Важливо зазначити, що окрім карти, на якій кольорами позначається рівень ризику країни та додаються позначки змін рейтингу країн у порівнянні з попереднім кварталом, також надається текстовий огляд з переліком усіх країн та їх рейтингами. Більш того є інтерактивна карта, на якій можна знайти потрібну країну та отримати більш повний звіт, що включає оцінку кожного ризику окремо, економічний огляд, аналіз сильних та слабких сторін країни, структуру торгівлі [13].

Як ми бачимо, кожне агентство має свій підхід та свої методи аналізу ризиків країни, й усі вони правильні. Такий широкий список рейтингів ризиків значно полегшує роботу міжнародних акторів та допомагає їм завчасно раціонально оцінити можливі наслідки їх міжнародної діяльності.

Рішення розширення бізнесу за кордоном є привабливою перспективою з точки зору стимулювання розширення діяльності, появи нових клієнтів та можливостей. Щоб зробити цей крок та почати налагодження операцій за кордоном необхідно бути готовим до усього, що може

чекати на цьому шляху. Оцінка ризику країни може допомогти бізнесу визначити та оцінити ризики, характерні для країни.

Щоб оцінити вплив ризиків країни на ведення міжнародного бізнесу, ми скористаємось методом кореляційного аналізу. Він представляє собою дослідження залежності між певними величинами. У нашому випадку ми будемо використовувати величину ризику країни та показники, що характеризують ступінь відкритості економік окремих країн. Коефіцієнт кореляції може набувати трьох значень: від (-1) до 0 – обернена залежність, 0 – відсутність залежності, від 0 до 1 – пряма залежність величин.

Для проведення кореляційного аналізу ми використали рівень ризику країни, визначений агентством Marsh, який ми порахували як середнє арифметичне 9 показників. Іншими показниками для проведення аналізу стали дані Світового банку: зовнішньоторговельна квота (ЗТК) (сума експорту та імпорту товарів і послуг, виміряна як частка від ВВП), експортна квота (ЕК) (вартість усіх товарів та ринкових послуг, що надаються решті світу, виміряна як частка від ВВП) та чистий приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (у відсотках від ВВП). Використано дані за 2020 рік, відсоткові дані переведено в одиниці. Отримані результати відображені у таблиці 1.

Для аналізу впливу ризиків країн на міжнародний бізнес ми обрали саме експортну та зовнішньоторговельну квоти, оскільки рівень відкритості економіки зазвичай вимірюють за рівнем включеності країни у світову торгівлю та міжнародний поділ праці і як основний показник відкритості економіки традиційно використовуються значення експортної або зовнішньоторговельної квоти. А рівень припливу ПІІ також чудово демонструє активність міжнародного бізнесу. Аналіз ґрунтувався на даних про країни з різним рівнем ризику, країни розміщені у порядку зростання рівня ризику – від низького до дуже високого. З таблиці вище ми бачимо, що коефіцієнт кореляції ризику країни з зовнішньоторговельною та експортною квотами має від'ємне значення та знаходиться приблизно посередині діапазону від (-1) до 0. Це свідчить про те, що між показниками зворотній зв'язок. Зворотній зв'язок свідчить про те, що чим вищий ризик, тим нижчий ступінь відкритості економіки, що є логічним висновком. Але числові значення (-0,38) та (-0,45) кажуть нам також про те, що такий зв'язок не є сильним, тобто така тенденція характерна не для всіх країн. Так, ми бачимо, що в Україні, яка має високий рівень ризику, присутній в той

же час дуже високий показник ЗТК, а у США з низьким рівнем ризику – показник зовнішньоторговельної квоти невисокий. Ступінь відкритості економіки характеризується великою кількістю інших показників, і ризик країни є не єдиним фактором впливу, саме тому робити висновки тільки на основі кореляційного аналізу недоцільно.

Окремого аналізу вимагає зв'язок між ризиком країни та прямими іноземними інвестиціями. Як ми бачимо, коефіцієнт кореляції тут дорівнює (0,1), що свідчить про дуже слабку пряму залежність. Пряма залежність полягає у тому, що навіть при високому ризику зберігається приплив ПІІ. Тим не менш, через те, що значення близьке до 0, така залежність, знов таки, не є сильною, а скоріш проявляється у окремих випадках. Пряму залежність можна підтвердити на прикладі деяких минулих досліджень про Китай як хаотичного притягувача ПІІ, вказавши на численні політичні та екологічні ризики, незважаючи на високий рівень припливу інвестицій. Вчені дійшли висновку, що різниця в заробітній платі та реальний розмір ринку були суттєвими факторами, які дозволили Китаю залучити ПІІ, незважаючи на потенційно несприятливий політичний клімат.

Загалом, більшість досліджень показують, що політичний ризик має негативну кореляцію з прямими іноземними інвестиціями. Проте деякі вчені виявили, що існує причинно-наслідковий зв'язок між ризиком та інвестиціями, але він позитивний і особливо сильний у країнах з низьким рівнем доходу. Використовуючи причинно-наслідковий зв'язок, вони виявили, що збільшення політичного ризику спричиняє збільшення інвестицій (такий результат ми отримали й у нашому аналізі). Ці автори не стверджують, що події, які викликають політичний ризик, не мають негативного впливу на інвестиції. У цьому дослідженні розкриваються аспекти щодо того, чи можуть інші інституційні змінні мати значення для ПІІ в приймаючих країнах, наприклад, судові системи, стабільність прав власності та рівень бюрократії [17, р. 49].

В результаті таких досліджень ми можемо сказати, що вплив ризиків країни на міжнародний бізнес неоднозначний. Не кожна країна, що має низький ризик, є привабливою для ведення міжнародного бізнесу, і не кожна країна з високим ризиком – характеризується поганим становищем у системі міжнародного бізнесу. Не виключаємо того факту, що ризик – це важливий детермінант, тим не менш не вирішальний. Дійсно, політичні ризики, такі як війна чи тероризм, значно впливають на скорочення інвестицій.

Таблиця 1

Кореляційний аналіз ризику країни та економічних показників окремих країн

Країна	Рівень ризику країни Marsh	Зовнішньоторговельна квота	Експортна квота	ПІІ, чистий приплив (частка від ВВП)
Норвегія	1,94	0,65	0,32	0,04
Німеччина	2,47	0,81	0,43	0,02
Південна Корея	2,51	0,69	0,36	0,006
США	3,02	0,23	0,1	0,01
Китай	4,13	0,35	0,18	0,01
Грузія	4,31	0,94	0,37	0,08
Казахстан	4,54	0,56	0,3	0,02
Аргентина	5,53	0,3	0,17	0,01
Україна	5,86	0,79	0,39	0,04
Іран	6,43	0,51	0,23	0,006
Судан	6,69	0,01	0,004	0,03
Ліван	6,93	0,46	0,2	0,04
<b>Коефіцієнт кореляції</b>		<b>-0,38</b>	<b>-0,45</b>	<b>0,1</b>

Джерело: розроблено авторами за даними [11; 14; 15; 16]

У той же час, ризик зміни валютного курсу чи високий рівень корупції не зупиняє інвесторів, якщо країна-реципієнт має інші привабливі умови (наприклад, дешева робоча сила чи природні ресурси) [5, с. 45].

З цього можна зробити висновок, що ризики країни безперечно відіграють роль для суб'єкта при виборі країни для ведення міжнародного бізнесу. Вони дійсно мають вплив на ступінь відкритості економіки, впливають на приплив ПІІ, але для окремих країн. Загальної тенденції тут немає. Це пов'язано з тим, що незважаючи на те, що коли ризик високий, але країна має інші вигідні умови для здійснення міжнародної діяльності – іноземці все одно будуть ризикувати.

Оцінивши вплив ризиків країн на ведення міжнародного бізнесу, ми вважаємо необхідним розглянути методи управління та пом'якшення ризиків у міжнародному бізнесі. Експерти рекомендують проводити детальний аналіз своїх партнерів, розглядати питання про стратегічний альянс або спільне підприємство під час першого виходу на новий міжнародний ринок, скласти чіткі контракти та інвестувати в страхування.

Міжнародні інвестиційні угоди намагаються обмежити політичні ризики. Наприклад, і Канада, і США підписали інвестиційні угоди з багатьма іншими країнами, які обіцяють фінансову компенсацію корпораціям, які базуються в Канаді або США, якщо їхні активи будуть експропрійовані.

В останні роки ризик зміни валютних курсів став набувати першочергового значення, а також ризик того, що уряд може просто не мати економічних можливостей для погашення своїх позик. Механізми хеджування дають певну надію на зниження валютних ризиків, хоча, як правило, не без певних витрат.

Відносна значущість різних ризиків країни різняться від однієї корпорації до іншої залежно від таких особливостей, як вид діяльності, досвід управління певним ризиком та фінансова міцність. Отже, кожна корпорація повинна розробити свою унікальну стратегію управління ризиком країни [3].

Зупинимось більш детально на такому механізмі управління ризиками як страхування. Оскільки багато факторів ризику в країні можуть вплинути на кредитоспроможність поточних і потенційних ділових партнерів, страхування може стати важливою складовою міжнародної стратегії управління ризиками бізнесу.

Ряд подій, такі як націоналізація/експропріація власності, війна, громадські заворушення та інше, включаються до списку «форс-мажорних» під час укладання звичайної страхової угоди та тягнуть за собою факт того, що страховик не зобов'язаний компенсувати збитки у разі настання цих подій [5, с. 46]. Це якраз те, що відноситься до політичного ризику у його вузькому розумінні. Страхування політичних ризиків – це складний процес. Через те, що політичний ризик доволі важко спрогнозувати, виникають певні проблеми.

Страхування політичних ризиків – це надання покриття внаслідок дій або бездіяльності уряду, включаючи військові дії та політичне насильство, які завдають шкоди активам, інвестиціям та договорам. Страхуванням політичних ризиків займаються лише деякі приватні страхові компанії, національні та міжнародні провайдери (при урядах чи міжнародних організаціях), перестраховальні компанії чи об'єднання страховиків (пули). Національні інститути надають послуги в основному своїм резидентам та зосереджені на крос-граничній торгівлі та інвестиціях.

Важливо відзначити той факт, що страхові компанії не надають послуги страхування політичних ризиків

будь-кому. Відбір проєктів для страхування відбувається на основі трьох критеріїв: економічна та фінансова спроможність проєкту; вплив на направляючу країну; вплив на соціально-економічний розвиток приймаючої країни. Розглянемо процес страхування ризику на конкретному прикладі. MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) – це багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій, яке є членом Групи Світового банку. По своїй суті MIGA – міжнародна міжурядова організація. Їх головний мандат – це сприяння залученню ПІІ у країни, що розвиваються, шляхом страхування кредиторів та інвесторів [18].

Щодо умов страхування, то якщо казати про клієнтів, то й інвестор, і країна-реципієнт мають бути членами MIGA. Наразі 182 країни (Україна включно) є такими членами, з яких 157 країн, що розвиваються, та 25 промислово-розвинених країн. Якщо казати про самі інвестиції, то страхування поширюється як на нові проєкти, так і на проєкти, які інвестуються з метою модернізації чи розширення. Агентство може страхувати вклади в акціонерний капітал, надані акціонерами позики та гарантії щодо позик, наданих акціонерами, за умови, що термін погашення таких позик становить більше одного року. Так як основна місія компанії – це економічне зростання, то проєкт має відповідати також цій місії. Проєкт, що підтримується, має бути життєздатним в усіх відношеннях. Також важливою є екологічна безпечність проєкту [18].

Як вже зазначалось раніше, велика кількість подій відзначається звичайними страховими агентствами як форс-мажорні. MIGA у свою чергу страхує будь-які політичні ризики:

- неконвертованість валюти та обмеження на переказ валюти за кордон: надає страхування від втрат, які інвестор може понести через відсутність у нього можливості законним чином конвертувати місцеву валюту (капітал, відсотки, суму основного боргу, прибуток, роялті та інші грошові перекази) в іноземну валюту та/або здійснити переказ місцевої чи іноземної валюти за межі країни, де така ситуація склалася внаслідок дій чи бездіяльності уряду;

- експропріація (націоналізація/конфіскація): надає страхування від втрат, що виникають унаслідок певних дій уряду, здатних обмежити чи анулювати права власності, контролю чи інші права щодо застрахованих інвестицій;

- війна, терористичні акти та громадські заворушення: надає страхування від втрат, збитків, руйнування або втрати матеріальних активів, а також від повного призупинення діяльності за проєктом, що настали внаслідок таких подій;

- порушення умов угоди: у разі передбачуваного порушення умов договору або відмови від його виконання (інвестор повинен задіяти передбачений договором механізм врегулювання спорів, наприклад, шляхом арбітражу, якщо після закінчення встановленого терміну інвестор не може отримати остаточне рішення щодо відшкодування збитків, MIGA виплачує компенсацію) [18].

Усі тарифи страхування залежать від країни, сектора, виду ризику та інших умов, пов'язаних з конкретним проєктом. Термін страхування складає від 1 до 15-20 років, а покриття збитків знаходиться у межах 90% від загальної вартості інвестицій. Також можливе додаткове покриття, що не перевищує 500% суми коштів, що інвестуються, для покриття прибутку, отриманого в рамках проєкту [18]. Здійсненню виплати у разі настання страхового випадку супроводжує суброгація – тобто перехід до страховика прав вимоги, що є у страхувальника. Перевага MIGA як багатостороннього міжнародного агентства полягає в тому, що всі його держави-члени є учасниками Сеульської Конвенції, взяли на себе за цією Конвенцією зобов'язання визнавати права агентства згідно суброгації.

Таким чином, хоча ризик країни може знизити лише сама країна шляхом правильних реформ та гармонійного політичного процесу, однак управляти міжнародним бізнесом з урахуванням ризику країн перебування цілком можна і необхідно.

**Висновки.** В результаті досліджень та кореляційного аналізу виявлено, що вплив ризиків країни на міжнародний бізнес неоднозначний. Низький ризик країни може не стати фактором приваблення міжнародного бізнесу, а країна з високим ризиком може демонструвати активність міжнародного бізнесу на своїй території. Ризик країни – це важливий детермінант, однак не вирішальний. Високі ризики країн здебільшого наявні в країнах, що розвиваються. Ці країни зазвичай відзначаються порівняно дешевизною виробничих ресурсів, менш жорстким оподаткуванням, неврегульованою системою боротьби із корупцією та інше. І хоча такі країнові ризики як війна дійсно сильно впливають на скорочення міжнародного бізнесу, як і національного, але інші підвиди ризиків країн, за наявності суттєвих вигід для бізнесу, не зупиняють міжнародний бізнес.

Реально знизити ризики країни може лише сама країна та міжнародні організації. Методи управління країновим ризиком на корпоративному рівні в основному зводяться до хеджування та страхування. Кожна корпорація розробляє свою унікальну стратегію управління ризиком. Дещо убезпечити себе можна, проводячи детальний аналіз своїх закордонних партнерів, створюючи міжнародні стратегічні альянси або спільні підприємства, складаючи деталізовані контракти та інвестуючи в страхування.

Саме страхування залишається основним способом захистити свої закордонні інвестиції. При цьому, в більшості звичайних страхових компаній політичні ризики відносяться до форс-мажорних обставин і не страхуються. На основі вивчення процесу страхування політичних ризиків в MIGA ми можемо розкрити типову схему такого страхування: займаються страхуванням таких ризиків здебільшого багатосторонні агентства, які часто функцінують під патронатом урядів чи міжнародних організацій; страхують лише ті проекти, що відповідають ряду встановлених критеріїв; країна інвестора і країна реципієнта мають бути членами певної міжурядової організації; страхують некомерційні політичні ризики (зокрема, неконвертованість і проблеми переказу, експропріацію, війни, тероризм, громадські заворушення, порушення умов договору); покриття збитків знаходиться у межах 90% від загальної вартості інвестицій; страхове агентство після відшкодування збитків іноземному інвестору має право на суброгацію за рахунок приймаючої держави.

Таким чином, аналіз ризиків країн та застосування систем управління міжнародним бізнесом із урахуванням таких ризиків дозволяє максимально скористатися вигодами від міжнародних економічних відносин, бездумно не наражаючись на небезпеку. У зв'язку із військовими діями на території України та подальшою потребою відродження, постає наукова необхідність розробляти шляхи зниження ризику нашої країни та вивчати досвід міжнародних компаній, що зазнали втрат від реалізації ризику в нашій країні.

#### Список використаних джерел:

1. Демчук Д.В. Поняття та види політичних ризиків. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 46. С. 248–255. URL: <http://hdl.handle.net/11300/1318> (дата звернення: 20.03.2022).
2. Нечкин Д.А. Эволюция понятия «политический риск»: классические и современные концепции. *Вестник Московского университета*. 2018. № 4. Сер. 25. С. 109–137. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-ponyatiya-politicheskiiy-risk-klassicheskie-i-sovremennyye-kontseptsii> (дата звернення: 18.03.2022).
3. Conklin D. Analyzing and managing country risks. *Ivey Business Journal*. 2002. URL: <https://iveybusinessjournal.com/publication/analyzing-and-managing-country-risks/> (accessed 26 March 2022).
4. Сусанов Д.Ю. Страновой риск и методы его измерения. *Информационно-аналитический журнал «Дайджест финансы»*. 2001. Вип. 11(83). С. 27–33. URL: [https://cyberleninka.ru/article/n/stranovoy-risk-i-metody-ego-izmereniya?gclid=CjwKCAiArOqOBhBmEiwAsgeLmdo0ns7V1c1tVCk88pa4Qa5vIcrPpmdC6G2GfS8V4-N2VVikzwa1x0CnR0QAvD\\_BwE](https://cyberleninka.ru/article/n/stranovoy-risk-i-metody-ego-izmereniya?gclid=CjwKCAiArOqOBhBmEiwAsgeLmdo0ns7V1c1tVCk88pa4Qa5vIcrPpmdC6G2GfS8V4-N2VVikzwa1x0CnR0QAvD_BwE) (дата звернення: 15.04.2022).
5. Дерід І.О., Коротков Є.М., Гаутам Д.К. Управління політичними ризиками в міжнародному бізнесі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 43–47. URL: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017/24-vipusk-16-kviten-2017-t/2865-derid-i-o-korotkov-e-m-gautam-d-k-upravlinnya-politichnimi-rizikami-v-mizhnarodnomu-biznesi> (дата звернення: 16.03.2022).
6. 2016 Political Risk Map. *Aon*. URL: <https://fdocuments.in/document/political-risk-map-brochure-2016.html?page=1> (accessed 21 March 2022).
7. Clark E. Evaluating Country Risks for International Investments. UK : Middlesex University, 2018. 564 p. DOI: 10.1142/9789813224940\_0001
8. Дерід І.О., Телиженко А.В. Роль політичних ризиків та ризиків країни в аспекті ведення міжнародного бізнесу. *Перспективи розвитку української економіки, бізнесу та підприємництва в умовах глобалізації*: матеріали II Всеукр. уч.-студ. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 листопада 2021 р.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського, «Харків. авіац. ін-т»). Харків, 2021. С. 167–169.
9. Нарышкина М.В. Основные методы оценки политических рисков в деятельности политических партий. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 62–73. DOI: 10.7256/2454-0706.2017.3.22067
10. Economic studies. *Coface for trade* : web-site. URL: <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks> (accessed 21 March 2022).
11. Political Risk Map 2021. *Marsh* : web-site. URL: <https://www.marsh.com/sg/services/political-risk/insights/political-risk-map-2021.html> (accessed 21 March 2022).
12. General Criteria: Country Risk Assessment Methodology And Assumptions. 2013. *S&P Global Ratings* : web-site. URL: <https://disclosure.spglobal.com/ratings/en/regulatory/article/-/view/sourceId/8313032> (accessed 21 March 2022).
13. Country Reports. *Allianz Trade*: web-site. URL: [https://www.eulerhermes.com/en\\_global/economic-research/country-reports.html](https://www.eulerhermes.com/en_global/economic-research/country-reports.html) (accessed 21 April 2022).
14. Trade (% of GDP). *The World Bank* : web-site. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> (accessed 28 March 2022).
15. Exports of goods and services (% of GDP). *The World Bank* : web-site. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (accessed 28 March 2022).

16. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP). *The World Bank* : web-site. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS> (accessed 28 March 2022).
17. Keillor B., Hauser W., Griffin A. The relationship between political risk, national culture and foreign direct investment as a market entry strategy: perspectives from U.S. firms. *Innovative Marketing*. 2009. Vol. 5. № 1. P. 48–54. URL: [https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/2533/im\\_en\\_2009\\_1\\_Keillor.pdf](https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/2533/im_en_2009_1_Keillor.pdf) (accessed 28 March 2022).
18. Руководство по инвестиционным гарантиям. *Многостороннее агентство по инвестиционным гарантиям*. 2015. URL: [https://www.miga.org/sites/default/files/multilingual/2018-06/IGG\\_Russian\\_final.pdf](https://www.miga.org/sites/default/files/multilingual/2018-06/IGG_Russian_final.pdf) (дата звернення: 26.03.2022).

#### References:

1. Demchuk D.V. (2012) Ponjattja ta vydy politychnykh ryzykiv [Concepts and types of political risks]. *Aktualni problemy polityky* [Current policy issues] (electronic journal), vol. 46, pp. 248–255. Available at: <http://hdl.handle.net/11300/1318> (accessed 20 March 2022).
2. Nechkyn D.A. (2018) Evoljucyja ponjatyja «polytycheskyj rysk»: klassycheskye y sovremennye koncepcyy [The evolution of the concept of «political risk»: classical and modern concepts]. *Vestnyk Moskovskogo unyversyteta* [Bulletin of Moscow University] (electronic journal), vol. 4, no. 25, pp. 109–137. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/evoljutsiya-ponyatiya-politicheskij-rysk-klassicheskie-i-sovremennye-kontseptsii> (accessed 18 March 2022).
3. Conklin D. (2002) Analyzing and managing country risks. *Ivey Business Journal* (electronic journal). Available at: <https://ivey-businessjournal.com/publication/analyzing-and-managing-country-risks/> (accessed 26 March 2022).
4. Susanov D.Yu. (2001) Stranovoy risk i metody ego izmereniya [Country risk and methods of its measurement]. *Informacionno-analiticheskij zhurnal «Dayzhest finansy»* [Information-analytical magazine “Digest Finance”] (electronic journal), vol. 11(83), pp. 27–33. Available at: [https://cyberleninka.ru/article/n/stranovoy-risk-i-metody-ego-izmereniya?gclid=CjwKCAiArOqOBhBmEiwAsgeLmdoOns7Vlc1tVCk88pa4Qa5vflcrPpmdC6G2GfS8V4-N2VVikzwa1xoCnR0QAvD\\_BwE](https://cyberleninka.ru/article/n/stranovoy-risk-i-metody-ego-izmereniya?gclid=CjwKCAiArOqOBhBmEiwAsgeLmdoOns7Vlc1tVCk88pa4Qa5vflcrPpmdC6G2GfS8V4-N2VVikzwa1xoCnR0QAvD_BwE) (accessed 15 April 2022).
5. Derid I.O., Korotkov Je.M., Ghautam D.K. (2017) Upravlinnja politychnymy ryzykamy v mizhnarodnomu biznesi [Political risk management in international business]. *Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky* [Global and national economic problems] (electronic journal), vol. 16, pp. 43–47. Available at: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017/24-vipusk-16-kviten-2017-r/2865-derid-i-o-korotkov-e-m-gautam-d-k-upravlinnja-politichnimi-rizykami-v-mizhnarodnomu-biznesi> (accessed 6 March 2022).
6. Aon (2016) Political Risk Map. Available at: <https://fddocuments.in/document/political-risk-map-brochure-2016.html?page=1> (accessed 21 March 2022).
7. Clark E. (2018) Evaluating Country Risks for International Investments. UK: Middlesex University. 564 p. DOI: 10.1142/9789813224940\_0001
8. Derid I.O., Telyzhenko A.V. (2021) Rolj politychnykh ryzykiv ta ryzykiv krajiny v aspekti vedennja mizhnarodnoho biznesu [The role of political and country risks in the aspect of conducting international business]. *Perspektyvy rozvytku ukrajinskoji ekonomiky, biznesu ta pidpryjemnytva v umovakh ghlobalizaciji* (Ukraine, Kharkiv, November 26, 2021). Kharkiv: Nac. aerokosm. un-t im. M. Je. Zhukovskogo, «Kharkiv. aviac. in-t», pp. 167–169.
9. Naryshkina M.V. (2017) Osnovnye metody otsenki politicheskikh riskov v deyatelnosti politicheskikh partiy [Basic methods for assessing political risks in the activities of political parties]. *Pravo i politika* [Law and Politics], no. 3, pp. 62–73. DOI: 10.7256/2454-0706.2017.3.22067
10. Coface for trade (2021) Economic studies. Available at: <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks> (accessed 21 March 2022).
11. Marsh (2021) Political Risk Map. Available at: <https://www.marsh.com/sg/services/political-risk/insights/political-risk-map-2021.html> (accessed 21 March 2022).
12. S&P Global Ratings (2013) General Criteria. Country Risk Assessment Methodology And Assumptions. Available at: <https://disclosure.spglobal.com/ratings/en/regulatory/article/-/view/sourceId/8313032> (accessed 21 March 2022).
13. Allianz Trade (2021) Country Reports. Available at: [https://www.eulerhermes.com/en\\_global/economic-research/country-reports.html](https://www.eulerhermes.com/en_global/economic-research/country-reports.html) (accessed 21 April 2022).
14. The World Bank (2020) Trade (% of GDP). Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> (accessed 28 March 2022).
15. The World Bank (2020) Exports of goods and services (% of GDP). Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (accessed 28 March 2022).
16. The World Bank (2020) Foreign direct investment, net inflows (% of GDP). Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS> (accessed 28 March 2022).
17. Keillor B., Hauser W., Griffin A. (2009) The relationship between political risk, national culture and foreign direct investment as a market entry strategy: perspectives from U.S. firms. *Innovative Marketing* (electronic journal), vol. 5, no. 1, pp. 48–54. Available at: [https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/2533/im\\_en\\_2009\\_1\\_Keillor.pdf](https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/2533/im_en_2009_1_Keillor.pdf) (accessed 28 March 2022).
18. Mnogostoronnee agentstvo po investitsionnym garantiyam (2015) Rukovodstvo po investitsionnym garantiyam [Guide to Investment Guarantees]. Available at: [https://www.miga.org/sites/default/files/multilingual/2018-06/IGG\\_Russian\\_final.pdf](https://www.miga.org/sites/default/files/multilingual/2018-06/IGG_Russian_final.pdf) (accessed 26 March 2022).

## COUNTRY RISKS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL BUSINESS

**Summary.** Risk is especially important when conducting international business, including when carrying out investment activities abroad, as the risk of a foreign country is added to the traditional entrepreneurial risk. The paper considers different approaches to understanding the concepts of political risk and country risk and the attempt to prove the right to exist of all approaches proposed by researchers is made. The authors conclude that when using two concepts in parallel: country risk and political risk, scientists understand political risk rather narrowly and consider it an element of country risk. If the concepts of political risk and country risk are used interchangeably, then political risk is broadly understood – through the prism of the investment climate in the host country, because ultimately the political process shapes this climate. The authors analyze the options for countries risk analysis used by different agencies. Most often they use a combined quantitative and qualitative approach. The authors conducted a correlation analysis to identify the dependency between the level of risk in the country and the export quota, foreign trade quota and the inflow of foreign direct investment. The results of the study in a sample of countries appeared to be ambiguous. Obviously, country risk is an important determinant for choosing countries for international business, but it is not decisive. The choice of country is significantly influenced by the availability of favorable conditions for business, especially cheap factors of production. Methods of risk management and mitigation in international business are considered. At the corporate level the verification of foreign partners, the creation of international strategic alliances and joint ventures, the compilation of clear contracts and the application of hedging and insurance are applied. Political risk insurance is a complex and risky procedure, so it is mostly carried out by specialized rating agencies at international organizations. The article considers the list of political risks from which insurance is provided. The authors also consider the terms of insurance. Usually only viable, environmentally friendly projects that ensure economic growth are insured.

**Key words:** international business, country risk, political risk, risk assessment, risk management, rating agencies, economic openness, foreign direct investment, political risk insurance.